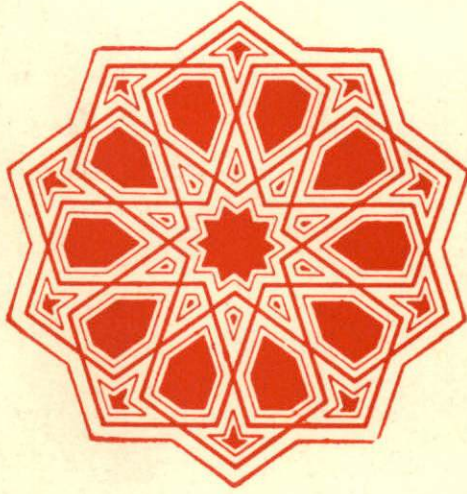

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1960

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1961

Sükrü Poloy Bağrı

Yıl: 1960

Cilt: VIII

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1960

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ—ANKARA

1961

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u> <u>No.</u>
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN : <i>Türkiyede Batılama Hareketi</i>	1
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN : <i>L'Occidentalisme En Turquie</i>	9
Prof. Dr. Kâmiran BİRAND : <i>Din Kavramının İncelenmesi Hakkında</i>	15
Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY : <i>Hız. Muhammedin Soyu, Çocukluğu ve Gençliği</i>	19
Doç. Dr. Cavit SUNAR : <i>Bergson'da Zekâ Ve Sezgi (Intuition)</i>	39
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMA- CIOĞLU : <i>Din Sosyolojisinin Yeri Ve Tartışma Konusu</i> <i>Olan Mes'eleleri</i>	45
Doç. Dr. Hüseyin YURDAYDIN : <i>Din Fenomenolojisi</i>	51
Doç. Dr. Hüseyin YURDAYDIN : <i>Tabib Ramazân'ın Yeni Bir Eseri</i>	55
Şükrü AKKAYA : <i>Din Buhranı Ve "İslâm Fikir Dünyası" Adlı</i> <i>Bir Eser</i>	61
Nafiz DANIŞMAN : <i>İslâmî Mücadelenin İç Şekli</i>	71
Osman KESKİOĞLU : <i>Kur'an Tercümesi Hakkında İki Fakihin Yaz-</i> <i>dıkları</i>	89
Neda ARMANER : <i>Din Eğitim Ve Öğretimi Üzerinde Didaktik</i> <i>Araştırmalar</i>	95
Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU : <i>İslâm'da Tasavvuf</i>	99
Dr. Hikmet TANYU : <i>Türkiye'de Dinler Tarihi'nin Tarihçesi</i>	109
Dr. Bahriye ÜÇOK : <i>Delhi Müslüman - Türk Sultanlığının Kuru-</i> <i>luşu Ve Sultan Raziye'nin Saltanatı</i>	125
Farid JABRE : <i>Plotin'in Vecd'i Ve Gazzalî'nin Fenâ'sı.</i> <i>Çeviren : İbrahim Agâh Çubukçu</i>	135
Taha HÜSEYİN : <i>Kuran'ı Kerimde Üçüncü Şahıs Zamirinin İşa-</i> <i>ret Zamiri olarak Kullanılışı.</i> <i>Çeviren : Mehmed Hatiboğlu</i>	149
Dr. Talât KOÇYİĞİT : <i>Ebu'l-Hasan El-Eş'arî Ve Bir Risalesi</i>	165
<i>Kitap Tenkitleri :</i>	
Osman KESKİOĞLU : <i>Gelibolulu Mustafa Âli, Mevâ'idü'n - Nefais</i> <i>fi Kavâ'idü'l-Mecalis</i>	175
Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU : <i>Dr. Farid Jabre, La Nation De La Ma'rifa</i> <i>Chez Ghazali</i>	177
Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU : <i>Arapça Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine</i> ...	179

TABİB RAMAZÂN'IN YENİ BİR ESERİ

HÜSEYİN YURDAYDIN

Bu yazımızda Kanunî'nin 1521 Belgrad fethi hakkında arapça yazılmış *Al-Risâla al-Fatḥiyya al-Ungurüsîyya al-Sulaymânîyya* adlı eseri hakkında bilgi vereceğimiz Tabîb Ramazân, Bursalı M. Tahir tarafından *Fetiḥ-name-i Rados* adlı bir eserin yazarı olarak gösterilmektedir (Bak. *Osmanlı Müellifleri*, III, 171). Yazarın şahsiyeti ve eserin niteliği hakkında her hangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak sırasıyla Hammer (*DOT*, V, 231 not 1), Babinger (*GOW*, 75) ve Brockelmann (*GAL*, II, 559), Ramazân'ın Kanunî Sultan Süleyman'ın özel hekimi olduğunu, onunla birlikte Rodos seferine iştirak ettiğini ve bu sefer hakkında arapça olarak *Al-Risâla al-Fatḥiyya al-Rādüsîyya* adlı bir eser yazdığını söylemektedirler. Ayrıca tek yazma nüshası Paris (Bibl. Nat. 1622)'te bulunan bu eserin daha 1759 yılında J. - P. Tercier tarafından Fransızcaya çevrilmiş bulunduğunu belirtmişlerdir (Bak. Tercier, *Mémoires sur la prise de la ville et de l'île de Rhodes*, Mémoires de littérature de l'Académie des Inscriptions, anc. rec., vol. XXVI, 728 vd., Paris 1759). Diğer taraftan son zamanlarda yayınlanmış olan bir eserinde bu konuya da dokunmuş olan Agâh Sırrı Levend, B. M. Tahir'in kaydına işaret ettikten sonra "Babinger... Kanunî devrine ve seferlerine ait eserlerden bahsederken Kanunî'nin özel hekimi Ramazân'ın *Er-Risâletu'l-Fetḥiyyeti'r-Rodösîyye* adlı arapça bir eseri olduğunu ve nüshasının Paris'de (Bibl. Nat. 1622) bulunduğunu yazıyor. *Osm. Mlf.*'nde adı geçen Tabîb Ramazân'ın *Rodös Fetihnâmesi* belki de bu eserdir yahut müellif Rodos fethi hakkında ayrıca Türkçe bir eser kaleme almıştır" demektedir. (Bak. *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Beyin Gazavât-nâmesi*, s. 43, Ankara 1956). Ancak söylediğimiz üzere Tercier, arapça olan bu eseri, Paris'te bulunan tek nüshasından Fransızcaya çevirmiş, pek tabii Ramazân hakkındaki mevcut bilgiler de bu vesile ile öğrenilmiş ve sonuç itibarıyla, Ramazân, bu arapça eserin yazarı olarak tanınmıştır. Kendisinin ayrıca bu konuda bir de Türkçe bir eser kaleme aldığına dair kaynaklarımızda herhangi bir bilgi yoktur. Bu bakımdan *Osm. Mlf.*'nde adı geçen eserin Ramazân'ın bu arapça telifi olduğu hususu şüphesiz gibidir. Zaten bu hususun doğruluğunu Ramazân'ın bu yazımızın konusu olan eseri de teyid etmektedir.

Tabîb Ramazân'ın bu yazımızın konusu olan *Al-Risâla al-Fatḥiyya al-Ungurüsîyya al-Sulaymânîyya* adlı eseri, İstanbul'da TSMK'nde (Revan 1279) bulunmaktadır. Kütüphane defterinde kısaca *Fatḥiyya* adı ile kaydedilmiş olan bu eser, ilk bakışta Ramazân'ın Rodos'un fethi hakkındaki eserinin başka bir nüshası olduğu intibahı vermektedir. Ancak eser, tetkik edilince bunun, ayrı bir telif olduğu anlaşılmaktadır. Zaten varak 1a'da metnin yazısından farklı bir hatla yazılmış *تاريخ بلنراد بخط شكرالله* ibaresi, daha aşağıda kırmızı-mai bir daire içinde *هذه رسالة فتح سليمان متعلقة لفتح القلاع الانكروسية* cümleleri yer almış bulunmaktadır ki, bu sözler, eserin konusunu ortaya koymaktadır. Eser, daha yakından incelenince bunun, bir mukaddeme, on fasıl ve bir hatimeyi içine aldığı görülmektedir. Ramazân, kendisi de bu hususta şöyle demektedir: "... *Yazarların, eserlerinin başında kitaplarının içindekileri zikretmeleri âdet olduğundan ben de, bu risalenin başında, içinde bulunanları kısaca zikrettim. Onu bir mukaddeme, on fasıl ve bir hatime olmak üzere tertib ettim...*" (bak. varak 2 a).

Ramazân, eserinin birinci faslında umumi olarak *gaza* üzerinde durmuş, 2, 3 ve 4. fasıllarında da I. Selim (1512-1520)'in kardeşi Ahmed ile mücadelesi, İran ve Mısır seferleri hakkında bilgi vermiştir. Kanunî devri olaylarına, eserin beşinci faslında geçilmekte ve bu fasıldan itibaren Kanunî'nin 1521 Belgrad seferi anlatılmaktadır. Şimdi sırasıyla bu fasıl başlıklarının tercümelerini veriyoruz:

Beşinci Fasıl: Sultan Süleyman Han'ın Sultan Selim Han zamanında kapanmış olan *gaza* kapısını açması, kâfirlerin yenilgilerinin ve kalelerinin yıkılmasının sebepleri (bak. varak 32 b-48 a).

Altıncı Fasıl: Rum askerinin yardımı ile Ahmed Paşa tarafından Böğürdelen'in fethi (48 a-53 a).

Yedinci Fasıl: Böğürdelen'in fethinden sonra Sava üzerine köprü kurulması; Sirem'e geçmek için yapılan bu köprünün, fazla yağmurlar yüzünden yıkılması ve padişahın Sava'dan Sirem'e gemilerle geçmesi (53 a-63 b).

Sekizinci Fasıl: Sava'dan gemilerle Sirem'e geçtikten ve Belgrad'ın karşısında konduktan sonra hünkârın Belgrad'ın fethi için harekete geçmesi; Tuna ve Belgrad'a yakın bir yerde Sava üzerine Sultan Mehmed Han zamanında olduğu gibi insan ve hayvanların meşakkatsiz bir şekilde geçmeleri için müteaddit gemileri zincirlerle bağlamak suretiyle bir köprü yapılması (63 b-74 a).

Dokuzuncu Fasıl: Neboysa (نبويسه) nın altına lağm koymak suretiyle Belgrad'ın tamamıyla fethi ve kâfirlerin teslim alınışı (74 a-92 b).

Onuncu Fasıl: *Gaza*'dan elde edilen dünyevî ve uhrevî faydalar (92 b-99 b).

Hatime: Belgrad'ın fethinden sonra hünkârın İstanbul'a dönüşü (99 b-107 b).

Eserde yazarın hayatı, şahsiyeti ve diğer eseri ile ilgili kayıtlar :

Ramazân'ın adına eserin bir kaç yerinde rastlanmaktadır (Meselâ bak. varak 1 b, 14 b, 104 b, 105 a, b, 107 a). Böylece görülüyor ki, Ramazân, bu eserinin gerek mukaddemesinde ve gerekse hatimesinde kendisinden bahsetmektedir. Mukaddemede Allah'ın kendisini Sultan Süleyman indinde itibarlı yapmasını, tevbe, başarı, şehidlik ve iman nasip etmesini temenni etmekte, daha önce de belirttiğimiz üzere, eserinin muhteiyatını vermektedir. Ramazân'ın kendisi ile ilgili olarak eserinin sonunda verdiği bilgiler ise şöyledir: "... Bu risaleyi Allah'ın yardımı, peygamberin, hünkârın, hayır ve hasenat sahibi kimselerin himmetile ve M u h a m e d 'e mensup olanların berekâtile Ramazan 927/Ağustos 1521 arefe günü tamamladım. Allah'dan ricam şudur: Gelecek yıl Ramazân'ın elile İredos (اردوس) un fethinin yazılmasını mümkün kılsın..." (bak. 104 b).

Böylece mesele aydınlanmaktadır. Bir defa kuvvetle tahmin edilebilir ki, Ramazân, bu sefere iştirak etmiştir. Zira bilindiği üzere, Belgrad, 26 Ramazân 927/30 Ağustos 1521 tarihinde fethedilmişti. Şevval'in ilk günü de bayrama rastlamakta idi. Ramazân, eserini arefe günü tamamladığını söylediğine göre, bu tarihin 30 Ramazan 927/3 Eylül 1521 olması gerekir. Burada işareti ilgi verici olan bir husus da, Ramazân'ın, bir yıl sonra Allah'ın Rodos'un fethinin yazılmasını mümkün kılması temennisinde bulunmasıdır. Ramazân'ın bu duası kabul edilmiş, bir yıl sonra bu sefere de katılan Ramazân, gene arapca olarak bu eserinin devamı mahiyetindeki *Al-Risâla al-Fatîyya al-Râdösiyya* adlı telifini kaleme almak imkânına kavuşmuştur.

Diğer taraftan bu eserden, Ramazân'ın, Yavuz Selim devrinde saray tabibleri arasında bulunduğu, hekimbaşlık mevkiinde de gözü olduğu anlaşılmaktadır. Ancak o sırada "Sinan", hekimbaşı (reis) olduğu için, bu arzusunun kavuşamamıştır.

Ramazân, cülûsu sırasında yeni padişah Süleyman'ın iltifatından da mahrum kalmış, bu halin sonucu olarak ileri gelenler ve arkadaşları, kendisine iyi bir gözle bakmamışlardır. Bunun üzerine Ramazân, “kullara, halini efendisine arz etmek münasip olurdu” gerekçesiyle, durumunu hükümdara arz etmek istemiş, buna vesile olması için de, Kanunî Süleyman'ın 927/1521 Belgrad fethinin tarihini yazmıştır. Bununla o, mümkün olanı yaptığına kanidir. Bundan sonrası artık Allah'a kalmıştır. İşte bu sebeptendir ki, Ramazân, sözlerinin bir yerinde “Ey halleri değiştiren Allahım, bizim halimizi en güzel hale çevir” diyerek Allah'a yalvarmaktadır. Şimdi Ramazân'ın bu konudaki sözlerinin tamamının tercümesini veriyoruz:

“... Allahım, Âdem, Muhammed, Musa, İsa ve Süleyman'ın yüzü suyu hürmetine Ramazân'ın duasını kabul et ve ona tevbe, başarı, şehidlik ve iman nasip et. Amin, ey (kendisinden) yardım istenen. Bu risaleyi, Allahın yardımı, peygamberin, hünkârın, hayır ve hasenat sahibi kimselerin himmeti ve Muhammed'e mensup olanların berekâtile Ramazân 927 arefe günü tamamladım. Allah-dan ricam şudur: Gelecek yıl Ramazân'ın elile İredos'un fethinin yazılmasını mümkün kılsın. Geçmiş hizmet ve muarefenin gerektirdiği riayetden tamamıyla mahrum kalarak hünkârın huzuruna yaklaşmamış olan Ramazân, arkadaşları nazarında kötü olmuştu. (Halbuki) bu hizmet, Sultan'ın yüksek eşliğinde, hususiyle *tababet*'de olursa, hizmet edene hizmet edilir. Onun müreffeh ve mes'ud olması, sözünün, sultan ve erkân indinde makbûl olması gerekir. Zira peygamberimiz bir hadîs-i şerifinde “*hizmet edene hizmet olunur*” buyurmuşlardır. Gene peygamberimiz buyururlar ki “*kavmin efendisi, ona hizmet edendir*”. Allah da şöyle buyurmuştur: “(İyilikle) önde bulunanlar (Allah'a) yakın olmuşlardır”. Görülüyorki dünyada erkâna yaklaşmak, yüksek mansıp ve hünkârın iltifatı ile olur, onlardan mahrum olmakla değil. Ahirette Allah'a yakın olmak salih amelle olur, fık u fücür ve günahla değil. Hünkâr hilâfet tahtında oturduğu sırada hünkârın iltifatından mahrum olduğumuzdan, ileri gelenler ve arkadaşlar, bize kötü gözle baktılar. Muarefe ve geçmiş hizmetin, şimdi dediğimizi iktiza ettirdiği Sultan Selim Han zamanında reis, Mevlâna Sinan¹ idi.

Ey halleri değiştiren Allahım, bizim halimizi en güzel hale çevir; biz şimdi ubûdiyetle hünkâra şükrediyoruz; çünkü sadece ona ubûdiyet, onun bir sekban ve derbanı bile olmuş olsa, Ramazân için yüksek bir mertebedir. Kullara halini efendisine arz etmek münasip olurdu. Halimizi hünkâra arz etmek için araştırmalar yaparak onun (bu) gazasını yazmaktan başka bir yol bulamadık. Böylece halimizi hünkâra arz etmemize vesile olsun diye Macar (Ungurus) keferesi kalelerinin fethine ait olan bu risaleyi yazdım. Okuyan ve dinliyenlerin kafasını şişirmesin, onlara yorgunluk ve melâl vermesin, aksine sürûr, neş'e; ukbada yüksek dereceler ve cennette hurîlerle birlikte uzayıp giden lezzetler versin diye türlü istiareler, temsiller, teşbihler, lâtif mânalar ve güzel ifadelerle süsledim. Orada ebedî mağfirete erişmiş olan şehidlerin, gazilerin ahvalini, onların ulaştıkları yüksek nimetler ve büyük saadetleri zikrettim. Onu okuyan ve dinliyenler, bu suretle, cennette, söylediğimiz (bu) en yüksek dereceleri elde ederler. Bu risalenin tahrir ve tesvidi sırasında mânâsı açık ve konuya uygun kelimeler kullanılmıştır. (Bu eser), baş ağrısı, yorgunluk ve melâli giderir; ferahlık, neş'e ve sürûr verir; bilgin olsun ya da olmasın herkesi bunu okuma-ya ve dinlemeye meylettirir. Bu, âşıkın mâşûka, hummalı, susamış, sarhoş olanın

¹ Hekim Mevlâna Sinan hakkında bak. Mecdi Efendi, *Tercüme-i Şakâyiğ*, ss. 514 vd., İstanbul 1269.

suya; kadının ziynet ve erkek ile olan arkadaşlığa meyli gibidir. Ramazân'ın meylî de, ata, cariyelere, gilmana ve Sultan Süleyman Han'ın nimetlerindedir. Âdem, Muhammed, Musa, İsa ve Süleyman'ın yüzü suyu hürmetine, Ramazân için zikrettiğimiz bu "in'am", ummandan bir zerre eksiltmez; (bilâkis) Sultan Süleyman Han'ın başının sadakası olur. Sadaka ile de belâ defedilmiş, ömür uzamış olur. İns u cin, Mekke ve Medine peygamberinin dediği gibi "*sadaka, belâyı defeder, ömrü arttırır*". Allah'ın resulü ve sevgilisi doğru söyledi. Bu risale, ihsan sahibi, her şeyin maliki Allah'ın yardımıyla Ramazân'ın elinde tamamlandı. Allah'a hamd olsun. Allah'ın teşrif ve rahmeti Muhammed'e ve âline olsun".

(Bak. varak 104 b - 107 b).